

DAN PRIJE OLUJE Serijal Darka Hudelista o ključnor.

PIŠE **Darko HUDELIST**

Vrhunac je ljeta 1995. Svi su u Hrvatskoj opušteni, relaksirani i bezbrižni, usredotočeni isključivo na svoj godišnji odmor i ljetovanje. Pa tako, među ostalima, i članovi hrvatske vlade, ministri, zastupnici Hrvatskoga sabora (koji je, naravno, bio raspušten još početkom ljeta)... Ljeti je, naravno, najljepše i najviše cool biti na moru pa je većinu svojega godišnjeg odmora i predsjednik RH Franjo Tuđman provodio u kupaćim gaćama, i to, a gdje bi drugdje, nego u svojoj (a u vrijeme Titove Jugoslavije Titovoj) ljetnoj rezidenciji na Brijunima. A na Brijunima je, s njim i njegovom suprugom Ankicom, ljetovao i njegov savjetnik za unutarnju politiku, jedan od najmoćnijih i najutjecajnijih političara u Hrvatskoj u to doba, Ivić Pašalić (rod. 1960.), skupa sa svojom obitelji.

"Trenutak je bio neobičan", ocrtao mi je, u našem dvoipolsatnom razgovoru što smo ga 23. rujna 2023. vodili u njegovoj obiteljskoj kući u zagrebačkim Remetama, tu maksimalno opuštenu i relaksiranu atmosferu na Brijunima toga ljeta 1995. Tuđmanov savjetnik Ivić Pašalić, "i nitko nije imao ni primisao da bi se iznenada moglo dogoditi nešto tako neočekivano, dramatično i šokantno kao što je početak vojno-redarstvene operacije Oluja. Mi - Tuđmanovi savjetnici, suradnici, ministri u Vladi RH, pa tako i sam predsjednik Vlade Nikica Valentić - provodili smo svake godine po tjedan dana s Tuđmanom na Brijunima, uz napomenu da se onamo u pravilu dolazilo ritmom subota - subota. Međutim, sada se sve to zakuhalo..." Ivićeva supruga Ksenija Pašalić prepričala mi je jednu malu anegdodu s ljetovanja na Brijunima 1995., i to upravo onu kada se u tom rezidencijalnom državnom ljetovalištu praktički u hipu sve preokrenulo naglavačke.

Čašica konjaka

"Bili smo s djecom na plaži", rekla mi je Ksenija. "Odjedanput, Ivan Milas, čuvar državnoga pečata RH (od 1995. - op. aut.), došao je do nas. I tražio je nešto žestoko za piće. Onda su Ivić i Milas zajedno popili čašicu konjaka. Tu, pored nas, na plaži. Odjedanput, začula se neka graja, vika, svi su se odjednom usplahirili i uznemirili. Ja upitam, iznenađeno: 'Što je, što se to događa?' Onda mi je Ivić, nakon što mu je u toj gužvi netko prenio neku važnu informaciju, počeo nešto pokazivati rukom. Kako da vam kažem, bila je to jedna dosta nadrealna situacija, nikad mi se prije to nije dogodilo..."

"Grom iz vedra neba" o kojem je riječ i koji se gotovo trenutačno proširio cijelim ljetovalištem na Brijunima, Tuđmanov savjetnik Ivić Pašalić objasnio mi je ovim riječima:

"Sa svojom obitelji došao sam na Brijune u subotu 29. srpnja 1995. Međutim, nismo se još takoreći ni raspakirali, a predsjednik Tuđman me, iznenada, pozove na razgovor i reče mi, onako strogo povjerljivim

NOVA OLUJA IV Mate Granić i Miomir su osnivanje srpske

SMISAO SASTANKA U ŽENEVSKOJ VILI

Čemu pregovori ako je već sve bilo spremno za akciju

Događaji su se smjenjivali vrlo zgnusno i u snažno pojačanom ritmu, što se vidi i po tome što su hrvatsko-srpski pregovori (koji zapravo i nisu bili pregovori u pravom smislu te riječi) u ženevskome dvorcu Saugy bili zakazani za dan prije početka Oluje. Jedan jedini dan prije vojne operacije o kojoj je riječ! Ali čemu uopće pregovori ako je toga dana, 3. kolovoza 1995., pa čak i nekoliko dana ranije, već sve bilo spremno za vojno djelovanje hrvatskih snaga (a hrvatski vojnici i njihovi zapovjednici, pripadnici HV-a, kako već rekossmo, bili su na svojim početnim položajima)?

Kao mjesto pregovora hrvatske delegacije s izaslanstvom pobunjenih Srba odabrana je vila Saugy, na periferiji Ženeve

Za oslobađanje Knina 5. kolovoza 1995. ključna je bila dosad nepoznata diplomatska misija Tuđmanove druge lige političara

Taj je plan, Z-4, davao Srbima u Hrvatskoj sve elemente države: vojsku, granice, policiju, valutu, zakonodavnu nadležnost... I to je jako gurao Peter Galbraith, ali, isto tako, i naša, hrvatska ekipa iz vanjskih poslova, kaže Pašalić

n, a nepoznatom sastanku 3. kolovoza 1995. u Ženevi

IVIĆA PAŠALIĆA:

Mimir Žužul zagovarali

države u Hrvatskoj

tom odijelu i otputovao 3. kolovoza 1995. u Ženevu (naravno, ne izravno s Brijuna nego preko Zagreba). "Uvijek sam nosio odijelo jer nikad ne znaš kada ti može zatrebati", rekao mi je u našem razgovoru početkom jeseni 2023. Pašalić. "Često se događalo da za vrijeme godišnjeg odmora predsjednik Tuđman, sa svima nama kao svojim najbližim suradnicima, ide na neki važan kulturni događaj, primjerice Dubrovačke ljetne igre ili neku glazbenu večer u Splitu, i onda si morao imati kod sebe neko bolje i kvalitetnije odijelo i biti spreman za takve situacije jer to se nikad nije moglo unaprijed isplanirati..."

Predsjednik RH Franjo Tuđman svojeg je savjetnika za unutarnju politiku Ivića Pašalića detaljno i konkretno pripremio za predstojeće hrvatsko-srpske pregovore u Ženevi u srijedu 2. kolovoza 1995., dan uoči puta u Švicarsku. Tom je prigodom Pašalića jasno upoznao i s time da su ženevski pregovori s krajiškim Srbima i vojno-policijska operacija Oluja, koja je tih dana bila već potpuno pripremljena (naravno, u najstrožoj tajnosti, čak i za veći dio Vlade RH), u vrlo tijesnoj međusobnoj vezi i da se taj krajnje delikatni državni zadatak mora odraditi besprijeorno i bez greške. Ne smije se dogoditi nikakav propust, u suprotnome - upozorio je Tuđman Pašalića - može doći u pitanje i sama operacija Oluja.

Na moje pitanje je li toga dana, 2. kolovoza 1995., znao da će operacija Oluja početi već u petak 4. kolovoza, u 5 ujutro, te da su hrvatski vojnici i njihovi zapovjednici već na svojim početnim položajima, Pašalić mi je odgovorio potvrdno:

"Naravno da me Tuđman upoznao sa svim bitnim pojedinostima. Znao sam da bi Oluja mogla početi uskoro. Tuđman mi je rekao da postoji velika vjerojatnost da se to dogodi, ali da to ovisi i o onome što će biti u Ženevi. I zato sam bio vrlo, vrlo iznenađen cijelim tim razgovorom događaja i bilo me, moram priznati, prilično strah kad mi je Tuđman tako odrješito rekao: 'Iviću, ti ideš u Ženevu!' Jer - pokušajte se uživjeti u moju situaciju - što će ljudi reći ako taj toliko važan, odgovoran i delikatni posao ne obavim kako spada? Ta bit ću onda obilježen za cijeli život, kao netko tko je bio 'šonjo', tko je bio neuspješan, tko nije odradio ono što mu se u ovim kritičnim i presudnim trenucima povjerilo. S druge strane, imate par stotina tisuća hrvatskih vojnika koji su već maksimalno utrenirani i izvježbani (u operaciji Oluja bilo je angažirano ukupno 183 tisuće hrvatskih vojnika - op. aut.) i da sam ja bio taj koji je to doveo u pitanje, ja, vjerujem mi, ne bih s time mogao živjeti!"

Glavni zadatak

Pašalić mi je tomu još dodao: "Naravno da su vojni planovi za Oluju već davno prije bili pripremljeni. Oslobođanje okupiranih područja u RH bilo je nešto što se apsolutno već bilo ranije isplaniralo. I uopće nije bilo sumnje da su svi ti planovi postojali na razini vojnog ustroja, MORH-a itd.

tonom: 'Iviću, ti prekidaš godišnji odmor i ideš u Ženevu!' Ukratko mi je objasnio da će se u Ženevi uskoro, već za dva-tri dana, u četvrtak 3. kolovoza 1995., održati, i to pod pokroviteljstvom visokog predstavnika međunarodne zajednice Thorvalda Stoltenberga (rod. 1931.; Stoltenberg je tada bio posebni predstavnik glavnog tajnika Ujedinjenih naroda za bivšu Jugoslaviju, a usto i dopredsjednik Nadzornog odbora Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji - op. aut.), zadnja runda političkih pregovora između našega, hrvatskog izaslanstva, i političkih predstavnika pobunjenih Srba iz Knina, kao glavnoga grada samoproglašene Republike Srpske Krajine. Pritom me Tuđman imenovao vodom te naše, hrvatske delegacije, na tim predstojećim pregovorima s kninskim Srbima, u Ženevi. Bio sam, najblaže rečeno, zatečen, čak osupnut, kad mi je Tuđman to priopćio. Odgovorio sam mu: 'Ja da idem u Ženevu? Ali, predsjedniče, ja ne bih išao tamo! Pa ja to nikad nisam radio! Ja nikad nisam pregovarao sa Srbima, osim jednom zgodom kad je vođa naše delegacije bio Hrvoje Šarinić...' Ali Tuđman je, kao i uvijek, bio odlučan i nepopustljiv, i to što mi je on sada dao kao zadatak od prvorazredne državne važnosti ja sam morao bez ijedne riječi protivljenja besprijeorno provesti u djelo."

Svečano odijelo

Sretna je okolnost u svemu tome bila da je Ivić Pašalić, još kad je pošao na ljetovanje na Brijune, ponio sa sobom, uz ostale stvari i prtljagu, i svečano odijelo. I upravo je u

Čak i kod hrvatskih protagonistu Oluje imamo veliko nesuglasje ili čak posvemašniji razdor u interpretaciji one temeljne uzročno-posljedične linije koja vodi prema početku operacije Oluja (petak 4. kolovoza 1995. u 5 ujutro)

Tuđman je Pašalića detaljno i konkretno pripremio za hrvatsko-srpske pregovore u Ženevi

Mate Grančić u vrijeme Oluje bio je ministar vanjskih poslova

Mimir Žužul bio je Tuđmanov posebni izaslanik za pregovore i rad s Kontaktnom skupinom

S Ivićem Pašalićem, kao šefom hrvatskoga izaslanstva, i Vesnom Škare Ožbolt, kao iskusnom profesionalnom pregovaračicom u Uredu predsjednika RH, u Ženevu su, u četvrtak 3. kolovoza 1995. rano ujutro, krenuli, na pregovore s kninskim Srbima, još i Smiljan Reljić te general Petar Stipetić. Tuđman je, dakle, svjesno i namjerno snizio razinu te je cijelu ovu priču sveo na tehnički nivo, na drugu ligu

◀ Tuđmanov savjetnik za unutarnju politiku, jedan od najmoćnijih i najutjecajnijih političara u to doba, Ivić Pašalić

DAN PRIJE OLUJE Serijal Darka Hudelista o ključnor.

Osobno sam znao da je za Oluju već sve pripremljeno i da bi ona mogla početi svakog trenutka. Ali da bi započeo vojnu operaciju takvih razmjera, moraš imati legitiman razlog. U ovome konkretnom slučaju, moraš imati formalnu odbijenicu pobunjenih Srba iz samoproglašene Republike Srpske Krajine. I to je ono što je meni, kao vodi hrvatskoga izaslanstva na ženevskim pregovorima, predsjednik Tuđman postavio kao glavni, primarni zadatak: da kninski Srbi na sve naše postavljene zahtjeve, odnosno na našu ponudu, odgovore, kratko i jasno, s 'NE!'. To je jedino što je predsjednik Tuđman od nas tražio. Prema tome, naša je pregovaračka pozicija u Ženevi bila krajnje jednostavna. Ona je de facto značila: vi, pobunjeni Srbi u Hrvatskoj, prihvatite hrvatsku državu, tj. vratite se u ustavnopravni poredak RH, i položite oružje. Drugim riječima - predajte se! I to je ono što sam im ja, u ime predsjednika Tuđmana, imao poručiti - da se predaju. Taj čas, odmah. I da tu više nema nikakvih razgovora. Nema više Plana Z-4 (taj je projekt međunarodne zajednice bio aktualan na početku 1995., ali su ga Srbi iz Knina, na čelu s Milanom Martićem, kategorički odbili - op. aut.), nema više ovoga, nema više onoga, ono što dobivate jest mirno rješenje, nema rata, imate hrvatski Ustav, imate ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina iz 1992., i to je to..."

Drugi, odnosno druga, po hijerarhiji u hrvatskoj pregovaračkoj delegaciji koja je, po Tuđmanovoj naredbi, otišla u četvrtak 3. kolovoza 1995. u Ženevu na pregovore s kninskim Srbima, bila je Vesna Škare Ožbolt (rođ. 1961.), koja je u godini Oluje, 1995., imala dvostruku ulogu u Uredu predsjednika RH na Pantovčaku. S jedne strane, bila je zamjenica predstojnika Ureda predsjednika i voditeljica hrvatskoga pregovaračkog tima za pregovore s pobunjenim Srbima Hrvoja Šarinića (rođ. 1935.), a s druge je, u tom istom uredu, bila i savjetnica predsjednika Tuđmana za politička pitanja i pregovore.

Strogo povjerljivo

Tih vrućih, uzbibanih i nadasve dramatičnih i uzbudljivih dana na prijelazu iz srpnja u kolovoz, odnosno na samome početku kolovoza 1995., kada je zbog predstojeće vojno-policijske operacije Oluja naprasno prekinut godišnji odmor, uključujući i ljetovanje na Brijunima, za određeni broj vodećih političkih dužnosnika u Hrvatskoj, hrvatski je predsjednik Franjo Tuđman pozvao u svoj ured, nakon Ivića Pašalića, i Vesnu Škare Ožbolt na strogo povjerljiv razgovor u četiri oka, kako bi i nju dobro pripremio za predstojeći pregovarački sastanak u Ženevi, 3. kolovoza. V. Škare Ožbolt to mi je ovako ispričala:

"Tuđman je prvo pozvao njega, a nakon toga i mene. Mene je pozvao posebno. I rekao mi je da ćemo Ivić Pašalić i ja zajedno ići na te pregovore. Ti su pregovori Tuđmanu trebali pred međunarodnom zajednicom. Prije svega pred Amerikancima, ali

Izvijestio sam Ivića Pašalića da mi je Miomir Žužul za ženevski hrvatsko-srpski sastanak 3. kolovoza 1995. rekao da on "nije bio od krucijalne važnosti", što mi je Pašalić onda prokomentirao: "On je to izjavio zato što on nije bio dio toga"

Šef srpskoga pregovaračkog tima na pregovorima u Ženevi bio je zapovjednik Vojske RSK, general Mile Novaković

i pred Europskom zajednicom, jer je pregovore u Ženevi vodio upravo EZ. Ti su se ženevski pregovori vodili pod pokroviteljstvom Thorvalda Stoltenberga, s kojim smo inače Šarinić i ja imali dobru komunikaciju. Mi smo se svaki drugi dan čuli telefonom, a često smo se i vidali. Stoltenberg je često dolazio k nama u Ured..."

Na moje pitanje zašto Tuđman nije poslao u Ženevu, na pregovore sa Srbima, glavnoga hrvatskog pregovarača Hrvoja Šarinića (koji se u tom, "predolujnom", razdoblju, od 1993. do 1995., čak 13 puta sastao sa srbijanskim liderom Slobodanom Miloševićem), nego je, uz nju, kao iskusnu i prekaljenu profesionalnu pregovaračicu, poslao svojega savjetnika za unutarnju politiku, koji ni po svojoj formalnoj dužnosti u UP-u, a ni po svojoj ukupnoj vokaciji i imidžu nije bio ni diplomat ni pregovarač, Škare Ožbolt mi je odgovorila:

"Dva su razloga zbog kojih je hrvatski predsjednik, u ovoj posebno osjetljivoj situaciji, Šariniću

pretpostavio Pašalića. Prvo, Šarinić je bio prva liga, a ovo naše, hrvatsko izaslanstvo koje je 3. kolovoza 1995. išlo u Ženevu - u njemu su, osim Pašalića i mene, bili još i Smiljan Reljić iz MUP-a RH te general Petar Stipetić iz HV-a - bilo je, objektivno, druga liga. A i sam je Pašalić, u svim ovim komunikacijskim pričama na međunarodnoj razini, bio druga liga. Tuđman je, dakle, svjesno i namjerno snizio razinu te je cijelu ovu pregovaračku priču sveo na tehnički nivo. Poruka koju je time uputio kninskim Srbima glasila je: još jednom vas, i to ovaj put čisto tehnički, pitamo hoćete li se vratiti u ustavnopravni poredak RH ili nećete? Hoćete li priznati hrvatsku državu ili nećete? Kažete li 'nećemo' - u redu, mi idemo dalje, ali onda znamo kako ćemo.

Tuđman, drugim riječima, nije zapravo ni stavio naglasak na pregovore kao pregovore, nego su pregovori odrađivani reda radi - kako bi se na naše, hrvatske zahtjeve dobilo srpsko 'NE!'. A drugo, Ivić Pašalić

je slovio kao desničar, "hardlajner", nekakva tzv. tvrda hercegovačka opcija. Nije on bio 'najgori', ali nije bio ni ugaluden, ni ljubazan, ni pregovarač. Poruka je Srbima bila jasna: ili prihvatite mir ili će stvari ići drugim putem!"

Temeljna motivacija

Tomu mi je Vesna Škare Ožbolt još dodala: "Time što Tuđman nije poslao svoju prvu figuru pregovaračku, Šarinića, nego 'drugu ligu' u liku Ivića Pašalića, on je pokazao da u biti i nije htio dati neki poseban značaj tim pregovorima s kninskim Srbima, u Ženevi. Poruka našega, hrvatskog izaslanstva bila je da mi samo odradujemo te pregovore. I da želimo dobiti odgovor, i to brzi odgovor. Ništa drugo. I zato to nije bila high level opcija. A ja sam, kao iskusna pregovaračica, u tom našem timu trebala biti kontrolor da to sve prođe kako treba."

A u svemu je ovome vrlo važno imati u vidu i temeljnu, glavnu motivaciju predsjednika RH Franje Tuđmana. Tijekom druge polovice srpnja 1995. (po nekim izvorima već u lipnju 1995. ili čak još ranije), a posebice u ovim najzgušnutijim i najkritičnijim danima, na prijelazu iz srpnja u kolovoz 1995., Tuđman je čvrsto i definitivno odlučio vojno napasti pobunjene Srbe u samoproglašenoj Republici Srpskoj Krajini (iz toga su njegova plana bili izuzeti Srbi u istočnoj Hrvatskoj - taj će se okupirani dio Hr-

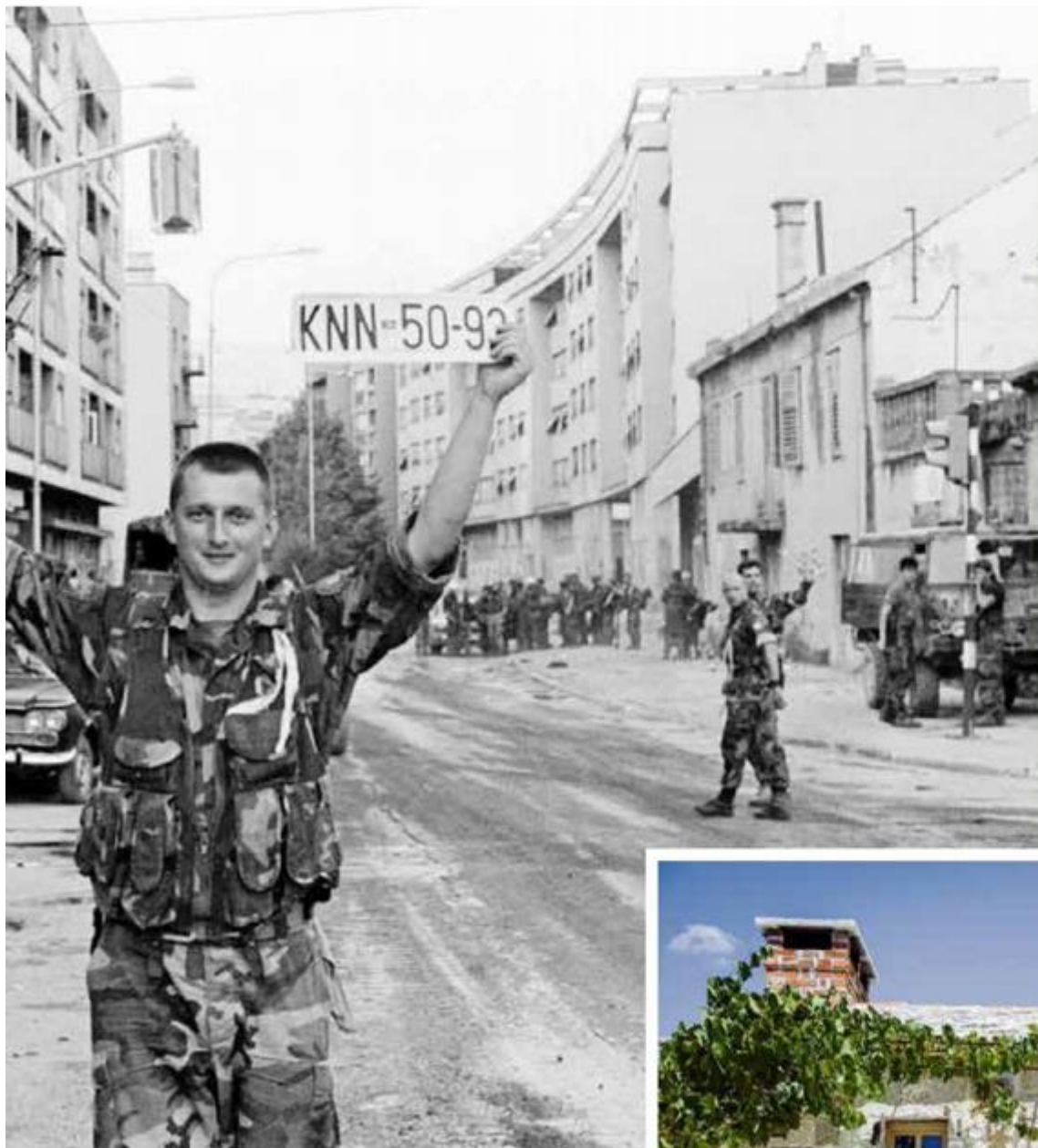
vatske vratiti u ustavnopravni poredak RH tek naknadno, u procesu tzv. mirne reintegracije Podunavlja, u drugoj polovici, odnosno potkraj 90-ih), drugim riječima, odlučio im je nanijeti težak vojni poraz, na bojnopolju, na ratištu, nakon kojega se oni više nikada neće moći oporaviti i koji će biti završna (u pobjedonosnom smislu riječi) točka na "i" u svemu onome što se u hrvatskoj politici, publicistici i historiografiji obično naziva razdobljem Domovinskoga rata u Hrvatskoj, 90-ih godina prošlog stoljeća. Tuđmanov je, dakle, krajnji i glavni naum bio da se ta polude-setljeta ratna priča jednom zauvijek okonča velikom hrvatskom pobjedom - i to pobjedom vojno-ga karaktera - odnosno velikim i teškim srpskim porazom. I to vojnim porazom, prije svega.

Taj mi je Tuđmanov glavni, strateški cilj njegov savjetnik za unutarnju politiku u Uredu predsjednika RH Ivić Pašalić protumačio ovim riječima...

Osnovna misao

"Kada je riječ o ratu u Hrvatskoj i o okupaciji Hrvatske, 1991. i kasnije, ključna se igra, to svi znamo, vodila iz Beograda. Srbi u Hrvatskoj bili su cijelo to vrijeme samo žrtve - iako su u ovoj, zreloj fazi razvoja situacije, tijekom 1995., Srbi u Kninu postali i u odnosu na Beograd, rekao bih, vrlo nezdodni. A opet, iz nekih posebnih razloga, Srbi u Sr-

n, a nepoznatom sastanku 3. kolovoza 1995. u Ženevi

◀ Najslavnija hrvatska vojna operacija Oluja započela je 4. kolovoza, a završila je sljedećeg dana oslobađanjem Knina

Mi smo tražili te pregovore jer bez tog njihova "NE!" nismo mogli krenuti s vojnom operacijom. Da smo krenuli s Olujom bez toga sastanka, bili bismo osuđeni od međunarodne zajednice. A Matu Granića nitko ništa nije pitao o tome, kaže Škare Ožbolt

je, dakle, bila osnovna misao. Najkraće i najjednostavnije rečeno - da bi velikosrpska politika, koja je prije svega vođena u Beogradu, bila slomljena, ona je morala vojno izgubiti. Naglasak je ovdje bio na riječi 'vojno'."

Prema Iviću Pašaliću, hrvatski je predsjednik Franjo Tuđman procijenio - i na temelju samih događaja koji su se na prostoru bivše Jugoslavije, a posebice u Republici Hrvatskoj i u Republici Bosni i Hercegovini, smjenjivali jedan za drugim, kao na pokretnoj traci, tijekom cijele prve polovice 1995., ali i kasnije, zaključno s krajem srpnja i početkom kolovoza 1995., ali, naravno, i na temelju mnogih vrlo važnih i superpovjerljivih političkih, obavještajnih i vojnoobavještajnih informacija što ih je, putem svojih kanala, prikupio od vodećih čimbenika u međunarodnoj zajednici, a posebice od Amerikanaca - da je napokon kucnuo čas za taj dugoočekivani odlučujući trenutak: za vojnu, odnosno vojno-policijsku operaciju Oluja. Sad ili nikad - moglo bi se to i tim riječima reći, a što mi je Ivić Pašalić ovako interpretirao:

"U svemu ovome dogodio se trenutak, a to je stvarno bio trenutak kada je sve bilo zrelo. To je kao kad slažeš mozaik, i ovo sad, što se događa u vremenu ili u trenutku o kojemu mi sada govorimo - to je bio zadnji puzzle u tom mozaiku. Sve je napokon složeno i sada se donosi odluka: DA ili NE. I ako propustiš priliku, onda tko zna kad ćeš je opet dobiti! Jednostavno je politika predsjednika Tuđmana bila takva da su se slagale okolnosti, slagao se puzzle, vanjskopolitički, unutarnjopolitički, vojni, pripreme... I svatko je odradivao svoj dio posla, a zapravo se slagao mozaik kad će uslijediti trenutak da Hrvatska vojno oslobodi svoja područja. Fascinantno je da se sve ono ključno dogodilo u samo desetak dana!"

Najveća kontroverzija

Tim od četvero hrvatskih pregovarača - u kojem su bili Ivić Pašalić, Vesna Škare Ožbolt, Smiljan Reljić i general Petar Stipetić - uputio se u Ženevu u četvrtak 3. kolovoza 1995. rano ujutro, malim zrakoplovom Vlade RH. Kao mjesto pregovora hrvatske delegacije s izaslanstvom pobunjenih Srba odabrana je vila (po nekima dvorac) Saugy, na periferiji Ženeve. Ondje je obje delegacije primio organizator i moderator tih pregovora, visoki međunarodni posrednik Thorvald Stoltenberg, inače Norvežanin, sa svojim suradnikom, Nijemcem Geert-Hinrichom Ahrensom (rod. 1934.).

Thorvald Stoltenberg je, inače, otac aktualnoga glavnog tajnika NATO-a Jensa Stoltenberga (rod. 1959.). Srpsko su izaslanstvo na pregovorima u Ženevi sačinjavali: zapovjednik Vojske RSK, general Mile Novaković (koji je ujedno bio i šef srpskoga pregovaračkog tima), ministar unutarnjih poslova u Vladi RSK od 24. travnja 1994. do 27. srpnja 1995. Ilija Prijić, ministar vanjskih poslova u Vladi RSK

biji nisu imali neke osobite simpatije za Srbe u Hrvatskoj... Uglavnom, to je prije svega bila politička stvar velikosrpske miloševićevske politike. I Tuđman je imao stav da se tu politiku mora vojno poraziti. Ne Srbe u Hrvatskoj, ne Srbe kao narod, nego da se velikosrpska miloševićevska politika nužno treba vojno slomiti da bi ona propala. To

► Smiljan Reljić bio je pomoćnik ministra unutarnjih poslova Ivana Jarnjaka i ravnatelj Službe za zaštitu ustavnog poretka

MOLIO SAM TUĐMANA DA NE IDEM

Prije sam se pokazao kao tvrd, a ovdje je baš to trebalo

S Ivićem Pašalićem, kao šefom hrvatskoga izaslanstva, i Vesnom Škare Ožbolt, kao vrsnom i prekaljenom profesionalnom pregovaračicom u Uredu predsjednika RH, u Ženevu su, u četvrtak 3. kolovoza 1995. rano ujutro, krenuli, na pregovore s kninskim Srbima, još i Smiljan Reljić te general Petar Stipetić.

Od njih četvero, danas više nije živ samo Stipetić. A osim I. Pašalića i V. Škare Ožbolt, s kojima sam u proteklih nekoliko mjeseci obavio nekoliko dugih i iscrpnih istraživačkih razgovora, svoj mi je doživljaj i svoju interpretaciju te vrlo važne, ali do danas još neispričane i nerazjašnjene epizode detaljno opisao i Smiljan Reljić (rod. 1958.), tadašnji pomoćnik ministra unutarnjih poslova RH (Ivana Jarnjaka) i ravnatelj Službe za zaštitu ustavnog poretka RH (kolokvijal-

Tuđman je bio odlučan i nepopustljiv, inzistirao je da ja idem u Ženevu, sjeća se Smiljan Reljić

no rečeno, šef tajne službe Hrvatske). S Reljićem sam, za potrebe ovog serijala, razgovarao, na terasi zagrebačke kavane Kavkaz, 6. lipnja 2024. (On

inače danas živi - kao što je živio i prije Oluje - u Drnišu.) Evo što mi je on tada rekao:

"Ja sam tada (u ljeto 1995., neposredno prije Oluje - op. aut.) bio, sa suprugom i sinčićem, na odmoru u Grebašnici kod Šibenika. A onda je, iznenada, uslijedio poziv da dođem na Brijune. Predsjednik Tuđman mi je rekao da idem u Ženevu, na pregovore s pobunjenim Srbima, s ostalim trojica članovima hrvatskoga izaslanstva. Molio sam ga da ne idem (supruga mi je tek bila rodila), nego da umjesto mene ide Joško Morić.

On je također, kao i ja, bio pomoćnik ministra unutarnjih poslova, ali za temeljnu policiju. Tuđman je, međutim, bio odlučan i nepopustljiv, inzistirao je da ja idem. Meni to nisu bili prvi pregovori, a prije sam se pokazao kao tvrd - a ovdje je, očito, baš to trebalo!"

DAN PRIJE OLUJE Serijal Darka Hudelista o ključnor.

Milivoj Vojnović te član Vlade RSK Lazar Macura.

Međutim, na ovome mjestu valja zastati i napraviti jednu širu digresiju. Čak ni unutar hrvatske strane - ovdje mislim na hrvatske protagoniste ove naše priče, koji su, u ovome mom serijalu o Oluji, ujedno i moji sugovornici - nije dokraja razjašnjeno zašto je, zapravo, hrvatsko izaslanstvo, u sastavu koji sam maločas naveo, uopće otišlo na pregovore s pobunjenim Srbima u Ženevi. To jest, nije posve jasno, ili nije uopće jasno, čija je to bila ideja ili inicijativa - hrvatska (tj. Tuđmanova) ili Stoltenbergova ili, možda, neke treće ili četvrte strane. Mišljenja o tome su podijeljena, čak toliko da se na trenutak (gotovo) može učiniti kao da i nije riječ o istom događaju. Ovo je jedna od najvećih kontroverzija (naravno, ne i jedina) u cjelokupnome historijatu vojno-redarstvene operacije Oluja, tako da zaslužuje da se njome malo ozbiljnije pozabavimo.

Posvemašnji razdor

Ovo je ključno, esencijalno, a ne tehničko ili metodološko pitanje, jer ovdje, čak i kod hrvatskih protagonista Oluje, imamo veliko nesuglasje ili čak posvemašnji razdor u interpretaciji one temeljne uzročno-posljedične linije koja nas vodi prema početku same operacije Oluja (petak 4. kolovoza 1995. u 5 ujutro).

Među mojim sugovornicima, ujedno i protagonistima Oluje (ili, u najmanju ruku, događaja vezanih uz Oluju), postoje dva tipa ili modela objašnjenja kako je došlo do hrvatsko-srpskih pregovora u Ženevi, pod međunarodnim pokroviteljstvom Stoltenberga i Ahrensa, dan uoči početka Oluje. Jedan model (ili jedan tip tumačenja) zastupa ministar vanjskih poslova RH u vrijeme Oluje Mate Granić (rođ. 1947.), a onaj drugi, njemu izravno suprotstavljen, Vesna Škare Ožbolt, jedna od četvero članova hrvatske delegacije na ženevskim pregovorima 3. kolovoza 1995. Pritom su mišljenja ili interpretacije ostalih ključnih protagonista Oluje (ili događaja vezanih uz nju), a ujedno i mojih sugovornika - Ivića Pašalića, Miomira Zužula (rođ. 1955.) i Davora Domazeta Loše (rođ. 1948.) - puno bliža onomu što tvrdi Vesna Škare Ožbolt nego tumačenju koje zastupa Mate Granić.

Osnovna je teza Mate Granića da je posebni predstavnik glavnog tajnika UN-a za bivšu Jugoslaviju Thorvald Stoltenberg pritisnuo hrvatskog predsjednika Franju Tuđmana da ide na još jednu rundu hrvatsko-srpskih pregovora, i to ponajprije ili isključivo zbog toga da Hrvatska ne bi krenula u već detaljno isplaniranu vojno-policijsku operaciju oslobađanja okupiranih područja (koja je, kao što smo to već rekli, počela dan nakon hrvatsko-srpskih pregovora u Ženevi, 4. kolovoza 1995. rano ujutro).

Mate Granić to izričito tvrdi u onom dijelu svoje knjige "Diplomatska oluja" (Zagreb, 2022.) u kojem prepričava svoj telefonski razgovor s predsjednikom Tuđmanom

Vesna Škare Ožbolt bila je zamjenica predstojnika Ureda predsjednika i voditeljica pregovaračkog tima Hrvoja Šarinića

tijekom (kako se to može iščitati iz teksta, proširenog) vikenda 29. - 31. srpnja 1995., kad se on, Granić, nalazio u Baškoj Vodi (u gradu u srednjoj Dalmaciji u kojem je i rođen). Pritom Granić stavlja akcent na 31. srpnja 1995. (to je bio ponedjeljak), kada ga je, u stanci sastanka s vojno-redarstvenim vrhom (riječ je o tzv. Brijunskom sastanku, na kojem je obavljena ključna vojna priprema za operaciju Oluja) nazvao predsjednik Tuđman. Prema Graniću, Tuđman je od njega u tom telefonskom razgovoru tražio da mu precizno procijeni moguće reakcije međunarodne zajednice ako Hrvatska krene u operaciju oslobađanja okupiranih područja.

Za ovaj naš serijal bitan je završni dio toga Tuđmanova telefonskog razgovora s Matom Granićem, koji je Granić u svojoj knjizi ovako prepričao:

"Na kraju razgovora predsjednik me informirao da Thorvald Stoltenberg inzistira na posljednjem sastanku u Ženevi s pobunjenim Srbima o našem planu mirne reintegracije. Predložio sam da ga prihvatimo, a predsjednik je odlučio da naše izaslanstvo vodi Ivić Pašalić te da naša pozicija bude vrlo čista i tvrda. (...) Bili smo svjesni da taj sastanak neće dati nikakav rezultat, ali smo ga morali odraditi. Pašalić se dobro držao u Ženevi. Lokalni Srbi odbili su plan i otpao je posljednji razlog za oklijevanje s operacijom."

Moram reći da se Ivić Pašalić, nakon što sam mu, prije otprilike tjedan dana, pročitao ovaj odlomak iz

Osnovna je teza Mate Granića da je posebni predstavnik glavnog tajnika UN-a za bivšu Jugoslaviju Thorvald Stoltenberg na određeni način pritisnuo hrvatskog predsjednika Franju Tuđmana da ide na još jednu rundu hrvatsko-srpskih pregovora

Granićeve knjige, samo slatko nasmišao. Ključna je riječ u tome Granićevu prepričavanju telefonskog razgovora s Tuđmanom "inzistirao" - u smislu da je T. Stoltenberg inzistirao kod predsjednika Tuđmana (dakle, da ga je pritiskao) na novim pregovorima između Hrvata i pobunjenih Srba u Ženevi, iako je već sve bilo spremno za početak Oluje.

Drugačije tumačenje

Stoga sam u svojim razgovorima s Matom Granićem za ovaj serijal (razgovarali smo 4. i 24. lipnja 2024., oba puta u njegovoj obiteljskoj kući u Remetama) zamolio svojega sugovornika, bivšega du-

DESNA RUKA PREDSEDNIKA

Figurirao je prozapadno

Ovo je neposrednom šefu Hrvoju Šariniću i njegovim (za širu javnost ne uvijek jasnim i transparentnim) odnosima s Tuđmanovim savjetnikom za unutarnju politiku Ivićem Pašalićem, Vesna Škare Ožbolt rekla mi je, u našem razgovoru u Zagrebu 17. travnja 2024.:

"Kao predstojnik Ureda predsjednika Tuđmana, Šarinić je po važnosti i utjecaju bio drugi ili treći čovjek u državi. Objektivno je bio važniji od Pašalića, bio je, štoviše, dominantna figura u Hrvatskoj u tom vremenu. Za razliku od Pašalića, koji se dosta vezao s ratnim ministrom obrane Gojkom Šuškom te je s njim, kao i s mnogima ostalima, sačinjavao tzv. hercegovački lobi, Šarinić je figurirao prozapadno, imao je jako dobre kontakte, govorio je nekoliko stranih jezika, općenito je bio jako uvažan u međunarodnoj zajednici te je na neki način predsjedniku Tuđmanu bio desna ruka u cijeloj toj njegovoj i našoj komunikaciji s vanjskim svijetom."

Čak prije nego ministar vanjskih poslova RH Mate Granić. U Uredu predsjednika RH Šarinić i ja činili smo pregovarački tim koji je, praktički, bio produžena ruka predsjednika Tuđmana."

Kao predstojnik Ureda predsjednika Tuđmana, Hrvoja Šarinić po važnosti i utjecaju bio je drugi ili treći čovjek u državi

godišnjeg (1993. - 2000.) ministra vanjskih poslova RH, da mi dodatno objasni i precizira to što je napisao u svojoj knjizi. I evo što mi je rekao (konkretno, u našem drugom razgovoru vođenom 24. lipnja 2024.):

"Stoltenberg je inzistirao na pregovorima Hrvata i pobunjenih Srba u Ženevi jer je imao namjeru zaustaviti Oluju. To jest, htio je da se stvari rješavaju mirnim putem, a ne vojno. Načuo je da bismo mi mogli ići na vojno rješenje, tj. na Oluju, pa je gledao kako da tu vojnu operaciju zaustavi. Da Stoltenberg nije toliko inzistirao, ne bi ni došlo do tog sastanka u Ženevi (u četvrtak 3. kolovoza 1995., dan uoči Oluje - op. aut.). A da smo mi to odbili, pogoršali bismo svoju situaciju, tj. međunarodni položaj RH - a posebno prema Amerikancima..."

Mate Granić mi je još rekao da je onoga istoga dana, 3. kolovoza 1995., kad je u Ženevi, pod Stoltenbergovim pokroviteljstvom, održan sastanak političkih predstavnika RH i pobunjenih Srba iz RSK, američki veleposlanik u Hrvatskoj Peter Galbraith posjetio pobunjeničko-ga kninskog političara Milana Babića, koji se tada nalazio u Beogradu, te pokušao osobno utjecati na njega da se, ako je to ikako moguće, dode do mirnog rješenja srpsko-hrvatskog sukoba u Hrvatskoj. No taj njihov susret i razgovor nije, prema Graniću, urodio nikakvim pozitivnim rezultatima.

Kao što sam već istaknuo, Vesna Škare Ožbolt, kao jedna od protago-

n, a nepoznatom sastanku 3. kolovoza 1995. u Ženevi

Na sjednici VONS-a 3. kolovoza 1995. navečer, na Pantovčaku, donesena je odluka o pokretanju Oluje

Jedan od najvažnijih događaja u 1995. svakako je bila izrada Plana Z-4, koji su hrvatskom predsjedniku Franji Tuđmanu, pa predsjedniku RSK Milanu Martiću predali moćni i utjecajni međunarodni čimbenici okupljeni u tzv. Kontaktnoj skupini

▼ Peter Galbraith bio je nositelj priče o Planu Z-4 koji su Srbi, nasreću, odbili

nista/protagonistica hrvatsko-srpskih pregovora u Ženevi 3. kolovoza 1995., ima sasvim drugačije tumačenje toga događaja, o čemu sam s njom razgovarao čak tri puta (2. i 17. travnja te 20. lipnja 2024.).

Ona mi je, uz ostalo, rekla sljedeće...

Naša inicijativa

"Nama je taj sastanak s pobunjenim Srbima u Ženevi 3. kolovoza 1995. trebao više nego njima, Srbima. Mi smo morali pokazati da ih želimo na miran način reintegrirati. I trebali smo njihov 'NE!' Znali smo da neće pristati i zato nam je taj njihov 'NE!' trebao kao dokaz i opravdanje pred međunarodnom zajednicom. Mi smo, dakle, tražili te pregovore jer bez tog njihova 'NE!' nismo mogli krenuti s vojnom operacijom. Da smo krenuli s Olujom bez toga sastanka, bili bismo osuđeni od međunarodne zajednice. A Matu Granića nitko ništa nije pitao o tome. Za sve događaje i pripreme vezane uz Oluju on je doznao tek nakon što se sve odvijalo."

Vesna Škare Ožbolt pritom mi je još naglasila:

"Ti su ženevski pregovori 3. kolovoza 1995. bili Tuđmanova, a ne Stoltenbergova ideja. To je bilo na našu inicijativu, inače Srbi u Ženevu ne bi ni došli. Stoltenberg je morao inzistirati kod Srba da dođu na taj sastanak jer oni za to nisu bili motivirani."

U elaboraciji svojega tumačenja razloga i okolnosti koje su dovele do hrvatsko-srpskih pregovora

(možda bolje rečeno: "pregovora" s navodnicima, ali o tome kasnije) u Ženevi 3. kolovoza 1995., Vesna Škare Ožbolt mi je, u nekoliko lapidarnih rečenica, iznijela historijat najvažnijih događaja u Hrvatskoj (ali i šire), tijekom cijele 1995. godine (pa i nešto ranije), kako bi ono što se dogodilo uoči same Oluje - potkraj srpnja i početkom kolovoza 1995. - bilo puno jasnije i razumljivije. Uz ostalo, istaknula je: "Hrvatska je još od jeseni 1991. bila presječena, i to je doista trajalo predugo... Niste mogli normalno ići iz Zagreba u Split ili, recimo, u Dubrovnik, nego zaobilazno, preko Paga. Stvari su se, iz mjeseca u mjesec, nagomilavale i sve se do kraja iskomplikiralo..."

Početkom ožujka 1995. mi odbijamo Plan Z-4 (nakon što su u veljači 1995. taj isti projekt vrlo široke autonomije Srba u Hrvatskoj, što su ga izradili veleposlanici zemalja Kontaktne skupine: SAD-a, Rusije, EZ-a i UN-a, kategorički i rezolutno odbili kninski Srbi, na čelu s Milanom Martićem - op. aut.), potom otkazujemo mandat UNPROFOR-u i dobivamo novu misiju UN-

a, UNCRO (31. ožujka 1995. - op. aut.), koja nam, međutim, također ništa dobrog ne donosi; praktički su samo preokrenuli naziv misije, ništa drugo... Uza sve to, Hrvatska je i gospodarski na koljenima, tako da se to više nije moglo izdržati...

A imamo i neke nove okolnosti: Milošević više ne kontrolira Martića (tadašnjeg predsjednika RSK - op. aut.), Martić se potpuno osilio i oteo kontroli te je čak istjerao Boru Mikelića (predsjednika Vlade RSK - op. aut.) u Beograd; a Fikret Abdić (od 1993. prvi predsjednik nepriznate Samostalne autonomne pokrajine Zapadna Bosna - op. aut.) pliva za to vrijeme malo s njima, malo s nama, malo ovako, malo onako...

Svi su u to vrijeme bili prilično destabilizirani... A onda se stvari počinju potpuno zgušnjavati. Nakon naše vojno-redarstvene operacije Bljesak, početkom svibnja 1995., kojom je oslobođena zapadna Slavonija, među Srbima se intenzivira ideja o ujedinjenju RSK i Republike Srpske, tj. o stvaranju jedinstvene srpske države na tom području. Onda, sredinom srpnja 1995., pada

Tijekom leta u Ženevu, članovi hrvatskoga izaslanstva vrtjeli su u svojim glavama film prethodnih, vrlo zgusnutih i turbulentnih, događaja u Hrvatskoj (i oko Hrvatske) koji su se u svojoj konačnici slijevali u vrtlog zvan operacija Oluja

Mate Granić na sastanku s Bobom Doleom, uz veleposlanika Petera Galbraitha, dok je u pozadini Joe Biden

Srebrenica, a nakon pada Srebrenice prijete opasnost da se ista stvar ponovi i u Bihaću, odnosno u Cazinskoj krajini.

Tuđmanov pristup

I kako se situacija na cjelokupnome tom prostoru sve više uslozjavala i komplikirala, predsjednik RH Franjo Tuđman odlučio je sam poduzeti akciju. Drugim riječima, odlučio je to razriješiti na onaj način na koji smo, početkom svibnja 1995., riješili i pitanje zapadne Slavonije. Taj scenarij, dakle, koji smo u svibnju 1995. ostvarili u zapadnoj Sla-

voniji, mi sada, početkom kolovoza 1995., želimo ponoviti i na jugu Hrvatske!" Na moje potpitanje što je sve ulazilo u bit i u temelje strategije i taktike hrvatskog predsjednika Tuđmana, uoči Oluje, Vesna Škare Ožbolt odgovorila je:

"Usprkos vrlo složenim okolnostima, Tuđman se nikako nije odriicao pregovora i razgovora s pobunjenim Srbima u Hrvatskoj te pokušaja pronalazjenja mirnog rješenja. On je bio taktičar. Dobrim dijelom iz taktičkih razloga, trudio se da međunarodnoj zajednici

DAN PRIJE OLUJE Serijal Darka Hudelista o ključnor.

☉ pokaže da Srbi nisu ti koji su spremni za mir, a da mi jesmo. Služeći se raznim komunikacijskim kanalima koji su mu sve vrijeme bili na raspolaganju, on je znao da Srbi ne žele mirno rješenje, odnosno da se ne žele dobrovoljno vratiti u ustavnopravni poredak RH. I pogledajte što on sada radi: nas je uzeo da pregovaramo (V. Škare Ožbolt ovdje je, prije svega, mislila na Hrvoja Šaričića i samu sebe, u Uredu predsjednika - op. aut.), i mi smo vam tu kao neka fronta oko pregovora, i Šaričić i ja, a istovremeno je počeo dizati vojnu ekipu! To vam je, eto, bio Tuđmanov pristup."

V. Škare Ožbolt pritom mi je posebno ukazala na jedan detalj koji je, po njezinoj interpretaciji, bio, zapravo, pravi uvod u hrvatsko-srpske pregovore u Ženevi 3. kolovoza 1995.:

"Manje od mjesec dana prije Oluje, mi smo strateški i dalje željeli mirnim putem provesti reintegraciju pobunjenih Srba u ustavnopravni poredak RH pa smo išli prema Stoltenbergu. I Stoltenberg je došao k nama, u UP, na sastanak. Mi njemu kažemo: 'Trebamo organizirati još neke pregovore sa Srbima!' Jer nakon Bljeska mi idemo dalje u ozbiljne razgovore, veze, uz ostalo, i za kraj mandata UNPROFOR-a, odnosno za početak mandata UNCRO-a. Tražimo razgovore u kojima ćemo objasniti cijelu situaciju! Stvari se rapidno urušavaju i mi u toj situaciji tražimo pregovore. A Srbi pregovore ne žele..." Međunarodna zajednica opet, sa svoje strane, traži neki način, ali ne zna kako i tvrdi, i to stalno ponavlja: "Vi (Republika Hrvatska - op. aut.) sami ste sebi krivi za ovu situaciju u kojoj ste se našli!" I Tuđmanu tu doista nije preostalo drugo nego da taktizira..."

Posljednji pokušaj

Tijekom sučeljavanja (usklopu mogja istraživanja na ovoj temi) između Mate Granića i Vesne Škare Ožbolt - vezanog uz pitanje tko je uistinu inicirao hrvatsko-srpske pregovore u Ženevi 3. kolovoza 1995., tj. je li to izvorno bila Stoltenbergova ili Tuđmanova ideja - upitao sam za mišljenje i Ivića Pašalića, vođu hrvatskoga izaslanstva na tim pregovorima. On mi je odgovorio: "Interpretacija Vesne Škare Ožbolt bliža je onomu što ja znam. Kako smo bili pod stalnim pritiskom, Tuđman je htio do krajnjih granica pokazati spremnost za mirno rješenje. Osim toga, u kontekstu Oluje i priprema za Oluju vrlo je važno ukazati i na prijetuću okupaciju i moguće ogromne zločine Srba nad Muslimanima u opkoljenom Bihaću.

Tuđman je apsolutno bio odlučan spriječiti novu Srebrenicu. Sve su te okolnosti dovele do situacije za vojno rješenje. Ženeva je bila zadnji pokušaj mirnog rješenja... Naravno, samo je predsjednik Tuđman bio taj koji je imao uvid u cjelinu stvari. Nitko nije znao kakva će odluka biti samo par dana ranije. Sve se moglo promijeniti u sat-dva, sve je ovisilo o okolnostima. Tuđman je vagao sve okolnosti i informacije te

► Hrvatska vojska uljudno se odnosila prema izbjeglicama

◀ Od četvero hrvatskih pregovarača u Ženevi, danas više nije živ samo general Petar Stipetić

SRBI SU, SREĆOM, ODBILI PLAN Z-4

Martiću trebamo dignuti spomenik

Nedvojbeno je, rekao mi je Pašalić, "da je Peter Galbraith bio nositelj te priče o Planu Z-4, zato što je bio frustriran i neprijateljski raspoložen prema Hrvatskoj. Zato je i išao na one traktore, kad je bio zbjeg iz Knina, za vrijeme Oluje. Tko zna što je on sve Srbima obećao: da će ih on zaštititi, da će ih Amerika zaštititi... Oni su njih ohrabivali; da ih nisu ohrabivali, oni ne bi takve gluposti radili... Srbi su, srećom, odbili Plan Z-4. Koliko ja znam, to

nije bila Miloševićeva odluka, to je bila odluka Srba iz Knina. Prilično sam siguran da bi Milošević podržao Z-4 zato što mu je to odgovaralo i zato što je Z-4 davao Srbima državu u državi. Možeš biti samo budala da to ne prihvatiš! Mi svim tim ljudima - Milanu Martiću i ostalim čelnicima iz Knina - trebamo dignuti spomenik, jer da oni nisu taj plan odbili, mi bismo bili u gadnim problemima. U gadnim bi problemima bila Hrvatska da Srbi nisu odbili taj projekt!"

Milošević uoči Oluje više ne kontrolira Milana Martića, predsjednika RSK, koji se osilio i potpuno oteo kontroli

je uz njega jedino ministar obrane RH Gojko Šušak znao svaki detalj. U svakom slučaju, Ženeva je predsjedniku Tuđmanu dala čistu poziciju za pokretanje Oluje. Da je tako, potvrđuje i činjenica da je sjednica VONS-a (Vijeće obrane i nacionalne sigurnosti, savjetodavno tijelo predsjednika RH - op. aut.) na kojoj je donesena odluka o pokretanju Oluje (ta je sjednica održana 3. kolovoza 1995. navečer, na Pantovčaku - op. aut.) donesena tek nakon mogja telefonskog razgovora s Tuđmanom, kada sam ga iz Ženeve izvijestio o rezultatima pregovora s kninskim Srbima."

Kako sam tijekom prikupljanja grade za ovaj serijal bio i u višednevnoj komunikaciji s ondašnjim (u vrijeme priprema za Oluju) posebnim izaslanikom predsjednika Tuđmana za pregovore i rad s Kontaktnom skupinom Miomir Žužulom (rod. 1955.), i njemu sam također postavio pitanje kojim bi se interpretaciji, vezano uz pregovore u Ženevi 3. kolovoza 1995., on više priklonio, onoj M. Granića ili V. Škare Ožbolt. On mi je ova-

ko odgovorio: "Po mojem mišljenju, sastanak u Ženevi nije bio od krucijalne važnosti, no u kontekstu svega rečenoga Tuđman je htio jasno pokazati svijetu da će Hrvatska davati prednost diplomatskom rješenju ako za to ima ikakve šanse. U ovome se slažem s izjavama V. Škare Ožbolt."

Vojna priprema

Kad sam istraživački rad na ovome svom serijalu polako privodio kraju, izvijestio sam Ivića Pašalića da mi je Miomir Žužul za ženevski hrvatsko-srpski sastanak 3. kolovoza 1995. rekao da on "nije bio od krucijalne važnosti", što mi je Pašalić komentirao riječima:

"On je to izjavio zato što on nije bio dio toga!"

Rano ujutro u četvrtak 3. kolovoza 1995. hrvatska je pregovaračka ekspedicija malim zrakoplovom Vlade RH krenula put Ženeve, na pregovore s pobunjenim Srbima iz RSK. Kako već rekosmo, ta je ekipa bila sastavljena od četiri člana, a u njoj su bili: Ivić Pašalić (kao vođa delegacije), Vesna Škare Ožbolt, Smi-

ljan Reljić i general Petar Stipetić. Inače, samo tri dana prije odlaska hrvatskih (Tuđmanovih) izaslanika na pregovore s kninskim Srbima u Ženevu, u Hrvatskoj je već sve bilo spremno za operaciju Oluje.

Vojna priprema za tu akciju obavljena je na Brijunima u ponedjeljak 31. srpnja 1995., na sastanku koji je široj javnosti poznat kao Brijunski sastanak (mala napomena: neki, po mojim uvidima pogrešno, tu ključnu epizodu u kronologiji priprema za Oluju smještaju u 1. kolovoza 1995.). Kako je to napisao general HV-a Rahim Ademi (rod. 1954.) u svojoj knjizi "Samo istina" (Zagreb, 2021.), na tom je sastanku na Brijunima "predsjednik Tuđman priopćio (...) svoju odluku da se kreće u izvođenje strateške napadne operacije".

Brijunski je sastanak, inače, uslijedio neposredno nakon hrvatskog zauzimanja Bosanskog Grahova (28. srpnja 1995.) i Glamoča (29. srpnja 1995.), u sklopu uspješno izvedene napadne strateške operacije Lje-to-95, koja je, na određeni način, bila prethodnica Oluje.

Tijekom leta u Ženevu, članovi hrvatskoga izaslanstva vrtjeli su u svojim glavama film prethodnih, vrlo zgnusnutih i turbulentnih, događaja u Hrvatskoj (i oko Hrvatske) koji su se u svojoj konačnici slijevali u vrtlog zvan operacija Oluja.

Jedan od najvažnijih događaja u toj prijelomnoj 1995. svakako je bila izrada Plana Z-4, koji su najprije hrvatskom predsjedniku Franji

Tuđmanu, a potom i predsjedniku RSK Milanu Martiću predali moćni i utjecajni međunarodni čimbenici okupljeni u tzv. Kontaktnoj skupini, na čelu s američkim veleposlanikom u Hrvatskoj Peterom Galbraithom (rod. 1950.).

Četiri apostola

Vesna Škare Ožbolt se, u razgovorima sa mnom 17. travnja i 20. lipnja 2024., ovako prisjećala toga, za hrvatski državno-politički vrh, a ponajprije za hrvatskog predsjednika Tuđmana, vrlo stresnog dana kad im je, u predsjednički ured na Pantovčaku, bio uručen taj kontroverzni dokument, Z-4:

"Potkraj 1994. došao je k nama, u Ured, Peter Galbraith i rekao da oni sada rade jedan veliki plan u okviru Kontaktne skupine i da će vrlo brzo izaći s njime. I onda su već u siječnju 1995. došli k nama u UP i sva četvorica ambasadora iz Kontaktne skupine: američki, francuski, britanski i ruski. Došli su kao četiri apostola Hrvoju Šaričiću i meni! Taj su dokument oni nazvali Z-4 Plan - 'ZG' zato što su ga osmislila četvorica zagrebačkih veleposlanika. Z Four Plan - tako se otpočetak zvao..." Na moje pitanje koja je bila prava definicija toga projekta, V. Škare Ožbolt odgovorila je:

"Država u državi. Nema jače definicije, ne može se bolje i plastičnije to opisati nego tim riječima. Po tom planu, RSK bi imala zasebnu vojsku i policiju, imala bi i novac i još puno toga. Ne bi imala samo

Ivić Pašalić slovio je kao desničar, "hardlajner", nekakva tzv. tvrda hercegovačka opcija. Nije on bio "najgori", ali nije bio ugladen, ni ljubazan, ni pregovarač. Poruka je Srbima bila jasna: ili prihvatite mir ili će stvar ići drugim putem!

n, a nepoznatom sastanku 3. kolovoza 1995. u Ženevi

Nije posve jasno, ili nije uopće jasno, čiji su pregovori u Ženevi bili ideja ili inicijativa - hrvatska (tj. Tuđmanova) ili Stoltenbergova ili, možda, neke treće ili četvrte strane. Mišljenja o tome su podijeljena

Interpretacija Davora Domazeta Loše puno je bliža onomu što tvrdi Vesna Škare Ožbolt nego tumačenju koje zastupa Mate Granić

vanjske granice s drugom državom. Graničila je s Hrvatskom, praktički, sa svih strana..." Po svjedočenju Vesne Škare Ožbolt, hrvatski predsjednik Franjo Tuđman, očito sluteći o kakvom je planu riječ, nije htio primiti u svoje ruke taj dokument nego je za to ovlastio Hrvoja Šarinića i njegovu pomoćnicu Škare Ožbolt, koja mi je o tome ispričala:

"Rekao nam je: 'Primate ove veleposlanike iz Kontaktne skupine vas dvoje, ja ih neću primiti!' I kad smo mi to dobili u ruke, onda je taj dokument trebalo odnijeti predsjedniku na uvid. I onda mi Šarinić lukavo reče: 'Vesna, dajte vi to odnesite predsjedniku da on to vidi, da ne mora dugo čekati, a ja ću doći za pet minuta, samo da obavim telefon!' Ušla sam u predsjednikov ured, on je sjedio za stolom i pitao me o čemu je riječ. Rekla sam: 'Predsjedniče, ovo je strašno, pogledajte što nam međunarodna zajednica nudi! Pa to je država u državi!' Tuđman je uzeo taj dokument, prelistao ga i - bacio. Bacio ga je na stol, a onda je taj papir otklizao na pod. I ja sam ga onda podigla s poda. Uto je u ured ušao i Hrvoje Šarinić.

Tuđman je bio vrlo ljutit, rekao je: 'Ovi nisu normalni, što to izvođe?!' Rekla sam mu: 'Predsjedniče, ti veleposlanici koji su to napravili, članovi Kontaktne skupine, žele sastanak s vama, da to vama i osobno, službeno uručel!' Dogovor je, međutim, bio da ih predsjednik ne primi, a da ćemo se mi očitova-

ti o tome. I mi to nismo ni odbili ni prihvatili. Mi smo taktizirali. U to je vrijeme trebao završiti mandat UNPROFOR-a, koji je bio potpuno neefikasan, i mi smo htjeli na svaki način ne zamjerati se međunarodnoj zajednici. I zbog toga Franjo Tuđman nikad nije odgovorio na Plan Z-4..."

Naviru sjećanja

Hrvatske su vlasti, dakle, mudro i lukavo odlučile da se javno ne izjasne o Planu Z-4, tj. da javno ne izraze svoje nezadovoljstvo sadržajem toga dokumenta, nego su to prepustile srpskim vlastima - kako onima u Kninu tako i onima u Beogradu - da one to učine umjesto njih. A imale su dovoljno obavještajnih (i vojnoobavještajnih) podataka da Srbi to nikako neće prihvatiti.

Do te je spoznaje došao i jedan od vodećih novinara i novinskih urednika u Srbiji, danas glavni i odgovorni urednik beogradskoga dnevnog lista Večernje novosti, a 90-ih generalni direktor RTS-a, šef Poslaničkog kluba Socijalističke partije Srbije i član Izvršnog odbora SPS-a, Milorad Vučelić (rod. 1948.).

U suglasnosti sa Slobodanom Miloševićem i srpskim sigurnosnim službama, on je 1995. razgovarao, u Palači UN-a u Ženevi, s visokim predstavnikom međunarodne zajednice Geert-Hinrichom Ahrensom o Planu Z-4 (taj je dokument tada bio gotovo u finalnom obliku), koji mu je o dotičnome planu rekao "da ima prilično pouzdano saznanje

MIROVNI POSREDNIK EU-a ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU 5. kolovoza 1995. usporedio je Tuđmana s Miloševićem

Na moje izričito pitanje zašto bi Stoltenberg bio protiv Oluje, odnosno protiv toga da Hrvatska okupirana područja na svom teritoriju oslobađa vojnim putem, Mate Granić mi je odgovorio:

"Svaki bi međunarodni promatrač bio protiv toga. Stoltenberg je bio plaćen za to da se stvari u Hrvatskoj rješavaju mirnim putem, bez rata. Stoltenberg je bio klasičan Skandinavac, odlično educiran, ali on se brinuo samo za jedno: da to (Granić ovdje misli na oslobađanje okupiranih područja u Hrvatskoj - op. aut.) bude mirnim putem i da ne dođe do vojne operacije. Ali on barem nije bio agresivan i nije bio zločest nakon Oluje, za razliku od, primjerice, Carla Bildta, mirovnog posrednika Europske unije za bivšu Jugoslaviju, inače Švedanina, koji je drugog dana Oluje, 5. kolovoza 1995., usporedio Tuđmana s Miloševićem, tako da sam ga ja, u posebnom priopćenju što sam ga sastavio bez prethodnog dogovora s predsjednikom Tuđmanom, proglasio personom non grata."

Carl Bildt bio je, tvrdi Mate Granić, agresivan i zločest nakon Oluje

da ga hrvatske vlasti neće prihvatiti, ali će vešto pustiti da svoje odbijanje bučno izreknu Srbi, što se po ko zna koji put u višegodišnjim ženevskim pregovorima i događalo".

Ovaj sam citat preuzeo iz kolumne M. Vučelića "Detalji razgovora sa Ahrensom i mali doprinos saznavanju istine", objavljene u Večernjim novostima 8. kolovoza 2022. (s time da sam se i osobno sastao i porazgovarao s Vučelićem, u beogradskome hotelu Hyatt, 3. srpnja 2024.).

Mali zrakoplov Vlade RH, s četvero izaslanika predsjednika RH Tuđmana, približavao se, toga jutro 3. kolovoza 1995., Ženevi. Vođa delegacije Ivić Pašalić bio je od svih četvero hrvatskih pregovarača možda i najzabrinutiji jer je, uoči polaska na put, njemu Tuđman dodijelio najodgovorniji zadatak i ulogu. Ako nešto krene po zlu, tj. ako na kraju ne bude onako kako je Tuđman zamislio, odgovarat će, prije svega, on, a tek onda svi ostali.

I Pašaliću su, tijekom leta u Ženevu, navirala sjećanja na Plan Z-4, koji su početkom 1995. međunarodni moćnici nametnuli Hrvatskoj kao pokušaj okončanja hrvatsko-srpskog sukoba na miran način, bez novog vojnog sukoba. Ali s prijedlozima i rješenjima s kojima se hrvatski državno-politički vrh, a osobito oni uži krugovi oko predsjednika Tuđmana i ministra Suška, nikako nije mogao pomiriti.

Izvrstan tandem

Pašalić mi je o tome rekao: "Vidite, taj je plan, Z-4, davao Srbima u Hrvatskoj sve elemente države: vojku, granice, policiju, valutu, zakonodavnu nadležnost... I to je tada jako gurao Peter Galbraith, ali, isto tako, i naša, hrvatska ekipa iz vanjskih poslova, ponajprije Mate Granić i Miomir Žužul. Oni su bili nositelji te priče - Granić i Žužul. To je povijesna istina.

Kao predsjednikov savjetnik za unutarnju politiku, bio sam na razgovorima u kojima je to bila tema, i oni su jako zagovarali Z-4. Jako! I onda je predsjednik Tuđman dao, među ostalima, i meni i Smiljku Sokolu, savjetniku za pravna pitanja u Uredu predsjednika, da mu napravimo analizu Plana Z-4 i da damo svoje mišljenje o njemu. To postoji u arhivama. Sigurno postoji. I analizi toga plana, ja sam bio zadužen za politička pitanja, a Sokol za pravna. I mi smo bili izvrstan tandem. Stvarno smo sjajno surađivali. Smiljko Sokol jedan je od najbriljantnijih pravnih umova u Hrvatskoj..." Na moju primjedbu da je Smiljko Sokol, s Vladimirom Šeksom, radio i Ustav RH iz 1990., Pašalić je rekao:

"Da. Hrpu stvari koje se danas pripisuju Šeksu napisao je zapravo Smiljko Sokol..."

I mi smo napravili tu pravno-političku analizu, gdje smo izričito rekli da smo protiv Plana Z-4, navodeći pritom i pravno-političke razloge za takvu ocjenu. A sve se svodilo na to da je Z-4 bila formula za uspostavu srpske države u hrvatskoj državi."

Nastavlja se